

Volt karácsonyok

Gyurica, így becézte nagyapámat, a délceg huszárt, a nagykalapácsot játszva forgató tűzi kovácsot szeretett felesége, nagyanyám, a fű hegyén libegve járó, törékeny Rozalinda, és ebben a játszi névadásban az ifjú asszony dévajtsága ugyanúgy benne volt, mint a fiakat szülő anya büszkesége és a játékra hajló kismama összemoshlygása élete párjával. Mert a nagyapámból első gyermeke világra jöttével, édes apaságában, minden székely csalafintaság kipattant, mint májusi napsugárra a rügyek, mint a fenyőfa toboza, ha megérik, és az agyafúrtság, az életerő eme tobzódása dacára, hogy az első- s másodszültt fiak elvesztésekor száraz zokogással káromolta az életet, és öklével ütötte a családi ágyat, a negyedik poronty, apám öccse, Béla születésekor újra kivirágzott.

Kellett is a csavaros ész az első nagy háború végén. Akadozó ellátás, megbénult közigazgatás, fosztogatás, randalírozás tetézte a háborús nyomort. A frontról hazatérő katonák bomlott csapatokban lepték el Debrecen utcáit. A hétmalmú városban még a kenyérért is sorállás volt. Ínség és zürzavar közepette készülődtek az emberek tizennyolc karácsonyán a szent estére. Nagyapám, fiúgyermek boldog apja jóval karácsony előtt családi tanácsot ült feleségével és a fiúkkal. Mind a négy fiúnak helye volt az asztalnál. Domokosnak és apai nagyapja után Mózsinak is volt ott széke, pedig ők már az égi főember, a berszán zsámolyán ücsörögtek, s az élet és halál megváltásáról zengedezve szivárványt hajtogattak csupa fehérben... Jóska, az édesapám, hétévesen túl okos volt, erősen csóválta fejét, mit keres az asztalnál két bátyja, rég elmentek a másvilágra zabot hegyezni, így hallotta a kistemetőben focizás közben, de harapófogóval se lehetett volna kihúzni belőle, miért duzzog minden családi összeülésen, és itt ez a kis vakarcs, a Putinajankó Béla, mindenbe belekotyog, még két éves sincs, és párnával a feneke alatt feszíthet ömelle... A családfő, Gyurica az üres székek felé is bólogatván, nagy komolyan előadta mondandóját: a vagongyárból hazafelé, hogy mihamarabb érjen, a síneken át jött. Egyszerre nagy sistergés, suhogás támadt, és mit ad isten, egy angyal termett elébe, úgy öt-hat lépésnyire. Először

azt hitte, az éjjeliőr, ugyan pipa nem volt a szájában, fegyver se a karján, később azonban meglátta, mert rebtent egyet a lény, hát nem köpönyege, hanem szárnya van annak! Álltak egymással szemben, a debreceni Nagyállomás rendező pályaudvarán a temérdek sín pár között, derengő holdfényben, és hallgattak. A szárnyas jövevény és apai nagyapám tekintete összeszikkasztotta.

Mindig elmorfondíroztam ezen az *összeszikkasztotton*. Összevillantották szemüket, mert megijedtek egymástól, és tartottak a támadástól, vagy rácsodálkoztak egymásra? De hiszen nagyapám soha nem csodálkozott semmin. Vagy a meglepetéstől földbe gyökerezett a lábuk, és egymástól vártak segítséget? A talány máig megmaradt, ahogy igyekszem visszaemlékezni nagyanyám szavaira, de nem is lehetett azokon eligazodni, mert nagy karácsonyi meséjében aztán úgy összegabalyodott az, amit nagyapám a fiainak, édesapámnak és Béla öccsének sustorgott a rajzos könyve felett, amiben megjelentette leheletfinom vonásokkal a két térdén lovagló gyermekek ámulatára a különös történetet, meg az, amit öneki, édes Rózámnak mondott akadozva, ahogy a gyerekek duruzsmoló álomba csendesedtek.

A dunyha alatt átforrósodott ölelésük, Gyurica hangja egyre rekedtesebb lett, vészjósló látomásai a sínek örvényében, újabb és újabb hullámokban érkező kérdései: édes Rózám, érted-e, nem csoda, hogy összekuszálták Nagyi emlékezetét, s amikor minden áldott karácsonykor a zsolttárok és dícséretetek után, hogy velünk legyen az ő Gyuricája, elővette a rajzos könyvet, sárguló lapjain szertartássá nemesülve megmutatta a sínek közt rebbenő angyalt, az éjjeliőrt, akit először látni vélt Nagyapám, és a város fekete tustintával készült árnyképét, minekutána minden egyes alkalommal elfordult, hogy bepárasodott szemüvegét megtörölgesse, bizony soha nem tudtam, mit hallgatott el nagymamám, és vajon mit látott nagyapám a síneken át hazafelé sietve azon a hajdan volt adventi estén. Mit láttak ők kint a testi és mit bent a lelki szemekkel?

Gyurica körül vibrált a levegőégbolt, düledeztek a távoli házak sűrű fekete tömbjei, a közöttük kiemelkedő zsinagóga két hagymakupolás tornya mintha citerázott volna, a sínek meg legyezőként szétterülve hajtották a szelet, a szél a várost, a város felett viharzó fellegeket. A bujkáló Hold és lengő lámpása alatt a végtelenbe futó sínek között csak az angyal állt szilárdan, felborzolt tollal, akár egy tolatást irányító vasúti közkatona.

Nagyapám megszédült. Már tudta, mi következik. Nem állt ellen. Balesete óta megtanulhatta, szigorú rendben belekottázódott sejtjeibe, hogy férfi módon, szelíden tűrje a koponyájába srófolódó fájdalmat. Fel se szisszent, csak a szeme nyílt kerekerebbre, és annyit dűnnyögött maga elé, már megént léket vert belém az araszos ember.

Megfordult vele a világ, s azon el is mosolyintotta magát, hogy nyerítve vágat egy kőszobor körül, aztán, mint valami kis állat, szaladgál a sínek között. Keresi a föld repedését, hogy vízcseppként gömbölyödjön, guruljon egészen addig, amíg talpra nem esik. Tudta, át kell mennie egy izzó alagúton, hogy el-

járhassa a tűzi emberek, a vasművesek táncát. Működött két húséges társa, még az etédi műhelyből való hosszú nyelű kiskalapács meg az öregverő, ütötte agyát, és a visszavonás után újra kezdte, újra ütötte, s az acélnál is keményebb üllőn az egekig csegett pokoli látása.

Tejfehér ködből, mintha a főgazda, a berszán fejte-facsarta volna ki a menyeyei anyajuhot, ott pörgött az első- és „béke poraikra” a másodszülött fiú, lesóványodottan, madárcsonttal, s a gyermekek jószerével elvesztek néhai vászoningükben. Patyolatfehérben volt mind a kettő.

Mi másban lehettek volna? Hisz gyerekek voltak, Domokos alig tizenegy, öccse meg kilenc!

Mitől kellett volna megtisztulniuk?

Édes Rózám, Laci bátyádat és Karit is láttam. Úgy tűnt, egy hosszú sodronykötélen sétálgattak, ami egészen a Nagytemplom tornyáig ért. Alattuk a város. Romokban. Miszlikben a Nagyerdő. A kanadai fenyők, a százados tölgyek... meg a vadgesztenyék. Nem sajnálták Debrecent. A fákat se. Viharásztak, nem számított, hogy Laci homlokán egy kis kerek lyukon még mindig szivárgott a vér, ott, ahol az anyajegye volt, és eltalálta a muszka, amint rágyújtott a szerencsétlen. Odaát a jó katona, az istenfélő ellenség nem reszelte meg a puska-golyó hegyét, mert akkor szétloccsan szegény Laci feje. Kari is szép halott volt. Mosolygott. Szívét döfte át a borda tolatás közben. Szája sarkában a véres buborék, érted-e, édes Rózám? Mintha azt mondta volna, pihe, pihe...

Még ki sem lépett a vagonok közül, már lengette a lámpáját. Sötét is volt, az eső is esett... Sok volt a tütüke. Szörnyethalt. Hová sietett?

És a két testvér jókedvűen sétálgatott oda-vissza a fényes huzalon, mit sem törődve, hogy saját vérüket hullajtják a megbecstelenített földre.

Vajon Erdély földjével gondolt valaki? Védtelenül hagyatott határa, egy száz katona sem őrizte a Kárpátokat, a székely fiúkat mind idegenbe vezényelték. Az oláhok amikor átálltak, senki nem volt, aki megállíthatta volna őket. Az invázió napok alatt elérte Szentgyörgyöt...

Édes húgocskám, Idus, gyere, menekülj! Isten segíts, jönnek a vonatok, legyező alakban jönnek, az összetartó sínek mindegyikén ugyanaz a vonat. Te jössz, Idus mindegyikben, összezsúfolódva. Hamar vizet, ne pusztuljon több kicsi gyermek, nyílt vágányon áll a szerelvény, kút sehól, a vagonok csurig tele asszonyokkal, gyerekekkel, öregekkel, mindig ugyanazon asszonyokkal, gyerekekkel, öregekkel. Hozzánk jönnek, ide a Virág utcába. El se férnek az udvaron. Itt van Szentgyörgy apraja-nagyja, édes Rózám, gyorsan terítsél meg, nagyon éhesek, tejet a gyerekeknek, az angyalok is kapjanak, ők segítették a vonatot, elkéült, elfeketült, gyermekarcú angyalok, ők húzták-vonták a kocsikat, érkezzenek mihamarabb. Ida, Iduska, sehól nem látlak! Hol vagy, hol van az én testvérem, húgom?

Mikor volt az? Emlékezz már vissza, Gyurica! Abban az évben született a kicsi Béla. Most meg karácsonykor lesz kétéves, és Ida húgod nem panaszkodhat, leánykájával biztonságban van, itt maradtak Nánáson. Bármikor láthatod.

Drága kicsi Idus, még tartott a lakodalmad, és uradat máris berukkoltatták, vitték a frontra, hiába nyugtattalak, te csak fogtad a gömbölyű hasadat, és hajtogattad, elvitték, elvitték, hogy ne lássa meg leánykáját. Hogy szüljek nélküle? Volt a kicsinek faragott bölcsője, csörgettyűje, báránycája, de az édesapja soha nem jött vissza. Ha ő maradt volna, egy oláh se teszi be a lábát Erdélyországba...

Az emlékezet labirintusából nehéz a napfényre visszatalálni, ha nincs Ariadné fonala. Jelen esetben Nagykám gombolyította azt. Addig masszírozta urának a tarkóját, addig dögönyözte a derekát, hátát, és élte is együtt urával a gyötrő képeket, emlékeket, amíg az mély álomba nem zuhant. Így aztán maradt az örömhír, amit a fénylő vágányok között az angyal hozott Gyuricának, amit az asztalülésen a családja elé adott. Hogy mi lehetett az, nem tudom. Csak nagyanyám szavaiból sejthető, mert minden áldott karácsonykor, a szent estén, nagyapám rajzos könyvének fellapozásakor a messzi idegenben élő Béla fiát szólította, egy hajdanvolt karácsonyt emlegetve.

Szegény Bélám, az idesapád jól megviccelt. A tornácon feldíszített egy száraz ágat szalmával, pattogatott kukoricával, színes rongyokkal, s amikor eljött a havas alkonyat, odavezetett, kicsi Bélám, a bogas, görbe fa elé, s néked az olyany nyira megtetszett, hogy az igazi karácsonyfa nem érdekelt, szaladtál ki amahoz, *jaj de dönőjű karácsony, jaj de dönőjű*, így örvendeztél és táncoltál, pörögtél előtte.

Kerecsensólyom köröz fölöttünk, leesik a hó, és még a száraz ágak is ünneplőbe öltöznek. Szép karácsonyunk lesz, mondhatnám a történet végén, de hiába. Lefordíthatatlan, megfejthetetlen. Csak azt lehet tudni: ha a labirintus mélyén pajzsunk tükrében a magunk szörnyképét látjuk, minden teketória nélkül meg kell akkor szabadulni attól, hogy esélyünk legyen visszatalálni az életbe.

